

УДК 339.187.44

FRANCHISE AGREEMENTS AS COMPONENTS OF INTERNATIONAL TRADE**ФРАНЧАЙЗИНГОВІ УГОДИ ЯК СКЛАДОВІ МІЖНАРОДНОЇ КОМЕРЦІЇ****Atamanchuk Z. / Атаманчук З. А.***Ph.D. in Economics, Assoc. prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-6139-1653

Adamenko M. / Адаменко М.*Master's Student / студентка СО «Magісmp»*

ORCID: 0009-0006-7061-5360

Nesterchuk N./ Нестерчук Н.В.*Bachelor Student / студентка СО «Бакалавр»*

ORCID: 0000-0001-5740-5840

*Vasyl' Stus Donetsk National University,**Vinnitsia, Akademyka Yanhelia, str. 4, 21001**Донецький національний університет імені Василя Стуса,**Вінниця, Академіка Янгеля, 4, 21001*

Анотація. Сучасні тенденції розвитку світової економіки свідчать про використання франчайзингових угод як ефективної форми організації та ведення бізнесу, яка значно зменшує ризики у малому та середньому підприємстві. Франчайзинг є вигідним для обох сторін договору та для економіки країни загалом. У статті з'ясовано місце та роль франчайзингових угод у міжнародному бізнесі, обґрунтовано важливість розповсюдження компаній, які укладають такі угоди на світовому ринку. Проаналізовано розповсюдження та тенденції розвитку франчайзингу на світовому ринку. Досліджено сутність франчайзингу, його теоретичні та практичні аспекти. Узагальнено переваги форм співпраці для франчайзера та франчайзі.

Ключові слова: франчайзинг, глобалізація, угода, Міжнародна асоціація франчайзингу, франшиза.

Сучасні тенденції розвитку світової економіки та глобалізації дозволяють компаніям виходити на міжнародні ринки, і франчайзинг є одним із них. Вдала мережа франчайзингу дозволяє розширити продажі підприємства, максимізувати його прибуток і збільшити зайнятість. В умовах глобалізації та постійних змін на ринку вирішення цих проблем стає надзвичайно актуальним завданням. Одним із потужних інструментів, який може сприяти розвитку компаній та забезпечити їх успіх у конкурентному середовищі, є франчайзинг.

Франчайзинг є ефективним способом розширення бізнесу та входження на нові ринки. Він дає можливість компаніям отримати готовий бізнес-концепт, спираючись на вже визнану та впізнавану торгову марку, продукт або послуги франчайзера. Це дозволяє знизити ризики і позиціонуватися на ринку з вже встановленою репутацією.

Міжнародна асоціація франчайзингу визначає франчайзинг як «договірні відносини між франчайзером і франчайзі, в яких франчайзер пропонує або зобов'язується проявляти постійний інтерес до діяльності франчайзі, зокрема, у сферах ноу-хау та навчання персоналу, в той час як формат франчайзі належить франчайзеру, який вклав або буде вкладати значні інвестиції у бізнес власними ресурсами» [1]. Федерація розвитку франчайзингу визначає франчайзинг не

лише інструментом маркетингу і стратегічного розвитку, але й однією з основних можливостей підвищення прибутковості і капіталізації в цілому. Для початківців франчайзинг дає можливість розпочати власну справу під відомим брендом, тим самим мінімізувати свої ризики та досягти успіху.

Дослідження спрямоване на вивчення ролі франчайзингової угоди як складової міжнародної комерції; аналізу регіональної структури франчайзингу в світі; особливостей функціонування найбільших світових компаній, які застосовують франчайзингові угоди у своїй діяльності.

У 2021 р. підприємці продовжували укладати франчайзингові угоди, незважаючи на всі економічні наслідки, спричинені пандемією COVID-19. Більше того, до кінця року експерти прогнозували повернення допандемічного рівня зростання на ринку франчайзингу.

Концепція франчайзингу досить популярна серед підприємців завдяки своїй ефективності та можливості швидкого розширення бізнесу. Наразі міжнародний ринок франчайзингу зростає і вважається одним із найперспективніших. Ця форма успішно використовується у більш ніж 120 країнах світу. Детальний аналіз розподілу цієї моделі показує, що вона здобула визнання в різних регіонах: 36 % належить європейським країнам, 32 % – Азії, 12 % – Північній Америці, 10 % – Латинській Америці, 6 % – Австралії та Океанії, і навіть 4 % – Африці [6] (рис. 1).

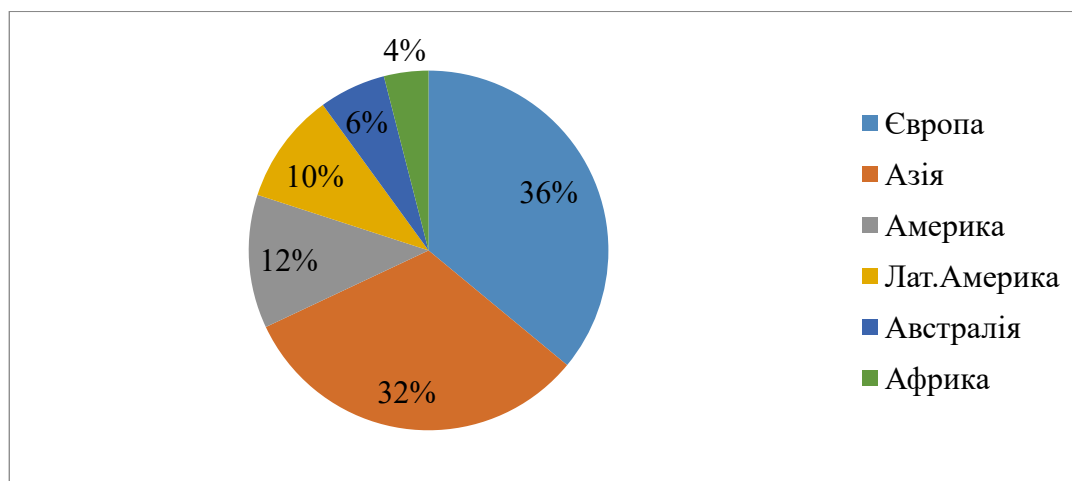

Рисунок 1 – Регіональна структура світового франчайзингу у 2022 р, %

Джерело: складено на основі [7]

Стрімкий розвиток франчайзингового простору, зміна споживчих тенденцій та технологічні досягнення розширюють межі франчайзера. За даними експертів Best Franchises США, в найближчі роки продовжиться зростання франчайзингового бізнесу. Загалом у США в 2022 р. частка суб'єктів підприємництва, що працюють за франчайзинговою моделлю, складає 80 %, в країнах Європи – 67 %, в Україні – 23 % [6].

У той час, як у США та Європі франчайзинг став широко використовуваною стратегією для підприємництва, в Україні цей підхід тільки починає отримувати популярність (рис. 2). Очевидна наявність значного потенціалу для зростання українського франчайзингу та можливість використання цієї моделі для розвитку бізнесу.

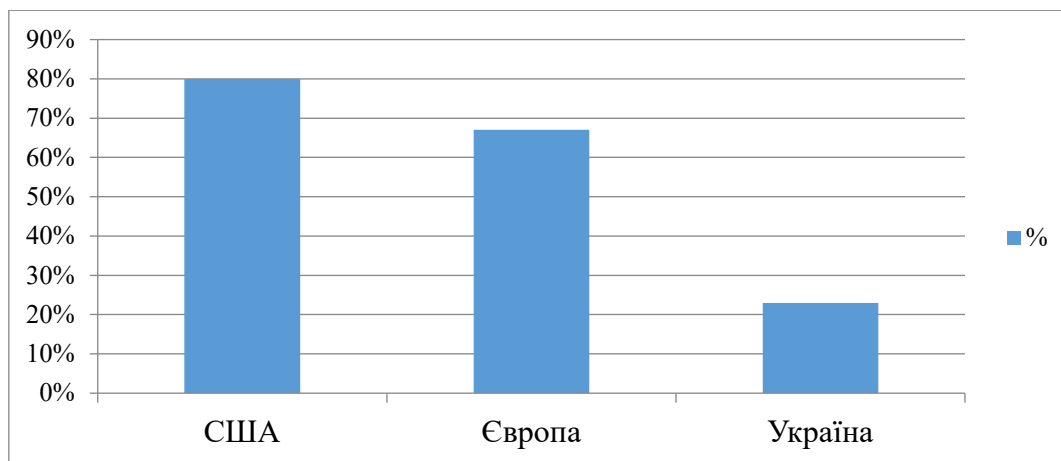

Рисунок 2 – Структура франчайзингових підприємств у 2022 р., %

Джерело: складено на основі даних Міжнародної асоціації франчайзингу

Найбільшого поширення у світі франчайзинг набув у таких галузях економіки: заклади швидкого харчування – 14 %; ресторани – 14 %; здоров'я і фітнес – 13 %; роздрібна торгівля – 5 %; технічне обслуговування – 4 %; інші послуги – 30 % (рис. 3).

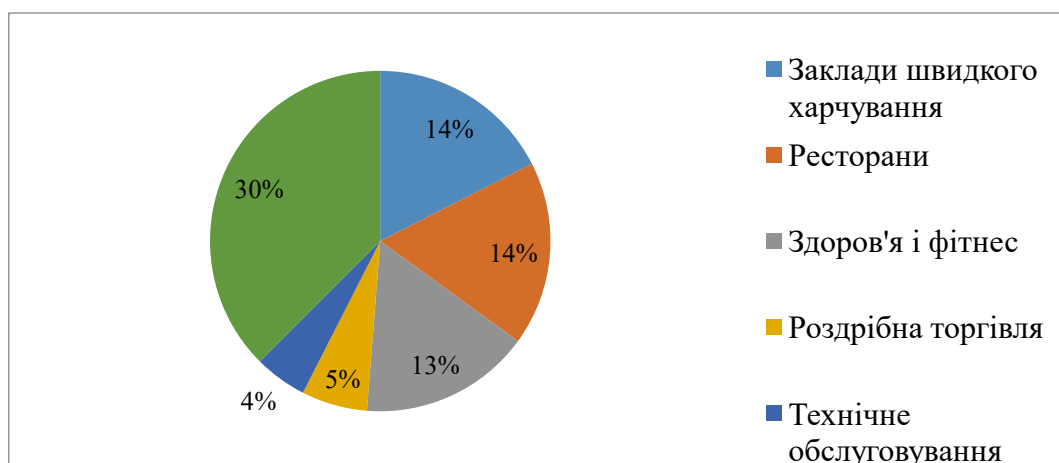

Рисунок 3 – Галузева структура світового франчайзингу в 2022 р., (%)

Джерело: складено на основі [7]

У 2022 р. аналітики FRANdata виявили 128 абсолютно нових франшизних брендів, що діяли в 25 різноманітних галузях. Серед них виділяються ресторани та заклади швидкого харчування, які, беззаперечно, стали двома найпопулярнішими напрямками для засновників нових франшизних проєктів. Значущим трендом також є збільшення кількості франшиз, пов'язаних із охороною здоров'я та фітнесом, що на сьогодні складає вже 48 % від загального обсягу ринку нових франшиз.

У 2022 р. в світі діяло близько 759500 франшизних підприємств, що приносили прибуток на рівні близько 780 млрд дол. США, а загальна кількість співробітників перевищила 8,5 млн осіб. Сектор бізнес-послуг, займаючи друге місце за надходженнями у розмірі близько 120 млрд дол. США [7], демонструє вражаючий ріст та великий попит на франчайзинг в цій галузі. Це свідчить про широкий спектр можливостей для підприємців, які прагнуть власної діяльності в цьому секторі, а також підкреслює стабільність та привабливість

франчайзингової моделі у сфері бізнес-послуг. Зазначений обсяг надходжень свідчить про те, що франчайзинг в бізнес-послугах став важливим гравцем у світовій економіці.

У 2022 р. провідна франшиза у світі – McDonald's отримала прибуток у розмірі 92 млрд дол. США. Далі йдуть такі популярні бренди, як 7-Eleven із обсягом продажів у 86 млрд дол. США, KFC – 25 млрд дол. США та Burger King – 22 млрд дол. США (рис. 4).

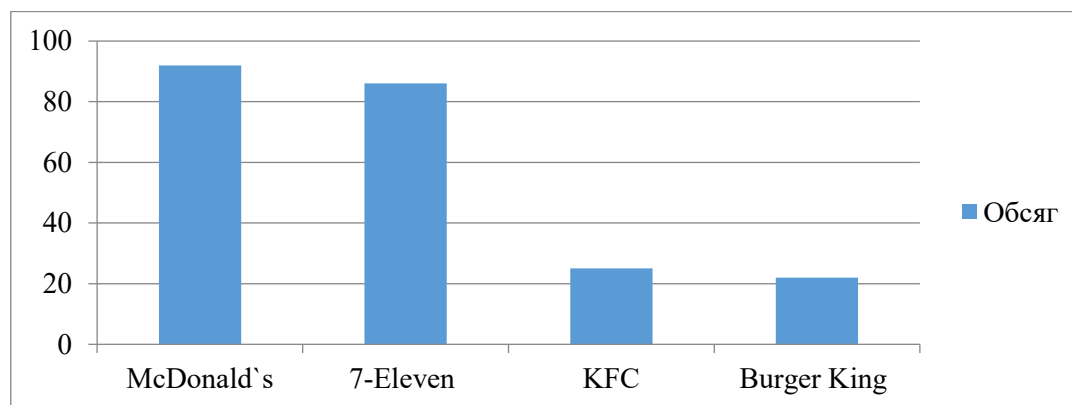

Рисунок 4 – Обсяг прибутку франчайзингових брендів у 2022 р., млрд дол. США

Джерело: побудовано на основі [7].

Річний рейтинг найбільших глобальних франчайзингових мереж надається у вигляді престижного списку «Top 100 Global Franchises». У цьому рейтингу особлива увага приділяється франшизам, які перетнули кордони своїх батьківських країн та успішно функціонують принаймні у двох інших. 2022 р. не був винятком, коли кількість амбітних франшиз, що прагнуть потрапити до цього звіту, була разюче великою.

Оцінка та рейтингування компаній здійснюється на підставі фінансової звітності, інформації з документів про розкриття франшизи – Franchise Disclosure Document (FDD) та інших опублікованих галузевих джерел. Потім зібрана інформація для кожної франшизи піддається обробці у запатентованій комп'ютерній формулі, що забезпечує максимально об'єктивний результат [8].

Країною, де франчайзингова система ведення бізнесу досягла найвищого ступеня ефективності, є Сполучені Штати Америки. Фахівці припускають, що довготривалий успіх франчайзингу в США пояснюється зростанням особистого доходу, стабільністю цін, високим оптимізмом споживачів та надзвичайною конкуренцією на ринку. Звичайно, не можна не враховувати привабливість США для іноземних компаній. Особливо це стосується канадських, європейських та японських франшизерів, які активно розширюються на американському ринку після успішних досягнень на власних теренах [9, с. 128]. Франчайзинг у Сполучених Штатах знаходить підтримку в високорозвиненій системі юридичного захисту прав бізнесу та чітких нормативів, що сприяють стабільності укладених угод. Наявність широкої мережі фінансових установ та інвесторів також сприяє фінансовій стійкості франчайзі. Важливим чинником є інноваційний дух підприємців та готовність впроваджувати нові ідеї, що сприяє

динамічному розвитку франчайзингового сектору. Сполучені Штати Америки залишаються зразком ефективності та стійкості франчайзингу як моделі бізнесу.

Висновки.

Таким чином, франчайзинг сприяє швидкому та інтенсивному розвитку розподільчої мережі товарів. Участь у франчайзинговій системі дозволяє відкрити власний бізнес під вже визнаним брендом, що призводить до економії коштів на маркетинг та рекламу. Франчайзери надають різноманітні послуги, такі як навчання та особистий менеджер для франчайзі.

Останніми роками ринок франчайзингу пройшов значні зміни та розширення, що є позитивним явищем. Збільшення кількості роздрібних мереж призвело до збільшення конкуренції, кількості робочих місць та обсягу інвестицій. Однак важливим фактором, що може вплинути на розвиток торговельних мереж, є ситуація з воєнними діями в Україні. Ця нестабільність може призвести до втрат прибутку для багатьох компаній, втрати ринкового доступу через війну. З іншого боку, після завершення війни український ринок може стати привабливим для нових ліцензійних торгових мереж, які шукають можливості для розширення.

Література:

1. Безрукова Н.В. Міжнародний франчайзинг як форма освоєння світових ринків: особливості розвитку та вплив на світовий валовий продукт. *Економічний простір*. 2016. № 106. С. 16–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpros_2016_106_4.

2. Бондаренко Н.М., Савченко Д.В. Ринок франчайзингових послуг в Україні: переваги та недоліки глобалізації. *Економіка та управління*. С. 7–11. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/3970>.

3. Зайцев О.В., Кордас А.Р. Поточний стан франчайзингу в Україні та світі. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. С. 53–62. URL: [10.25140/2411-5215-2020-1\(21\)-53-62](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-1(21)-53-62).

4. Гессен А.Є, Журав М.О., Стаханова В.В. Розвиток франчайзингу як вагомий фактор розширення ринку в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. URL: <http://global-national.in.ua/pro-zhurnal>.

5. Franchise business economic outlook 2021. Franchise Growth Continues. International Franchise Association. URL: <https://franchiseeconomy.com/assets/26604.pdf>.

6. Макаренко Т.Є. Проблеми розвитку франчайзингу в Україні. Людина і суспільство: Економічний та соціокультурний розвиток: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 22 березня 2017 р.). Рівне: Рівненський інститут Університету «Україна», 2017. С. 36-43.

7. TOP-100 світових франшиз 2022. URL: <https://www.forbes/rating/363769-reytingfranshiz-2022>.

8. Козій Н.С., Кізілова В.О., Кізілов Д.В. Особливості розвитку франчайзингової діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. С. 47-51. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/35_2021ua/11.pdf.

9. Rothenberg, A. (2017). A Fresh Look at Franchising. *Journal of Marketing*. Vol. 31. No 3. P. 52–54.

10. Caves, R., Murphy, W. (2003). Franchising. Firms, Markets and Intangible Assets. P. 56-58.

Abstract. Today, franchising is recognized in the world as the most progressive form of business. The advantages of franchising are beneficial to novice entrepreneurs, as it significantly reduces the risk of failure and loss of funds. Franchising is beneficial for both parties to the contract and for the country's economy in general. The article clarifies the place and role of franchise agreements in international business, substantiates the importance of the distribution of companies that conclude such agreements on the world market. Distribution and development trends of franchising in the world market are analyzed. The essence of franchising, theoretical and practical aspects of franchising, as an effective form of cooperation between the franchisor, who owns a successful business, and the franchisee, who receives permission to use the franchisor's business scheme on paid terms, for a certain period of time, are studied.

Key words: franchising, globalization, agreement, International Franchise Association, franchise.

Стаття відправлена: 20.11.2023 р.
Атаманчук З, Адаменко М., Нестерчук Н